ELEMENTEN VOOR EEN LACANIAANSE CRISISTHEORIE

Lieven Jonckheere

Dag van de Kring
20 maart 2015

EEN ANDER SOORT CRISIS?

Sedert eerste grote economische crisis begin 1980 (oliecrisis)
en zeker ook sedert de recente financiële crisis 2008
ander gedacht over en andere attitude tegenover crisis dan voorheen
– en is er misschien ook wel sprake van een ander soort crisis??

- niet meer:
  - crisis die tot ontwikkeling leidt …
  - crisis waarvan we uiteindelijk iets goeds verwachten
- maar wel:
  - permanente crisis
    - zonder perspectief van ontwikkeling
      niet meer het idee dat crisissen tot iets nieuws leiden, dat er ooit een eind aan De Crisis komt
    - synoniem voor blijvende onzekerheid, ongerustheid
      cf. JAM: *carnaval des peurs* (ongerustheid): *"une peur en chasse une autre"*
      en dat op 3 gebieden – cf. Baumans 3 betekenissen van het Duitse *Sicherheit*
      - *certainty*: toekomst is onzeker
      - *security*: geen sociale bescherming meer
      - *safety*: fysieke veiligheid in het gedrang
  - antwoord op die permanente crisis
    - roep om zekerheid – op die 3 gebieden (zekere toekomst, sociale bescherming, fysieke veiligheid)
      … waarin we dus niet meer echt geloven, dat dit mogelijk is
    - uiteindelijk zal het zaak zijn die permanente crisis zo goed en zo kwaad mogelijk te *managen*
      - niet op een formele of geformatteerde manier – met "methodieken die noodsituaties kunnen voorspellen, beoordelen, analyseren en voorkomen" (= crisismanagement)
      - maar op een informele manier – *to manage* = zich behelpen of uit de slag trekken (met beperkte middelen), roeien met de riemen die men heeft, rondkomen, het klaarspelen

permanente crisis, zonder perspectief van oplossing, niet alleen economisch én financieel
maar ook op allerlei andere gebieden – oa op 'psychisch' vlak = op het vlak van GG en GGZ

- GG lijkt inderdaad in het gedrang:
  er duiken voortdurend nieuwe problemen op, zgn. *disorders*
  – die, eenmaal we er beginnen op te letten, tot massale epidemieën aanzwellen
  cf. *The Big Four* van de laatste jaren
  - depressie bij juist de besten van onze maatschappij
    – die heel onze economie ontwrichten (onder de vorm van zelfmoord en *burn-out*)
  - gedragsstoornissen bij kinderen
    – die later tot echt delinquent gedrag zouden leiden
  - autisme of autismespectrumstoornissen bij ongeveer iedereen
    – dat heel ons maatschappij begint te ontwrichten, te beginnen met het onderwijs
  - trauma of de posttraumatisch stress stoornis
    – die menselijke verhoudingen, zowel de seksuele als de agressieve, onder druk zetten
- als gevolg daarvan GGZ komt van langsom meer onder druk
  - die massale disorders vragen voortdurend dringend dringend nieuwe radicale maatregelen
    – die niet alleen meer een kwestie van 'zorg' zijn, van GGZ!
  - waarbij PA telkens opnieuw een probleem blijkt te vormen voor een efficiënte aanpak van al die urgenties

  waardoor niet alleen de GGZ maar ook de PA voortdurend in crisis geraakt of verkeert

NAAR EEN PSYCHOANALYTISCHE CRISISTHEORIE?
LACAN AVEC KOSELLECK …

hoe moeten wij vanuit PA op die permanente crisis in GG en GGZ antwoorden?

probleem: vanuit PA hebben we geen enkel idee van wat een 'crisis' eigenlijk is
'crisis' is geen PA begrip: we vinden de notie 'crisis' zo goed als niet bij Freud, Lacan heeft daar dan ook geen grondbegrip van PA van gemaakt (zoals wel het geval is met onbewuste, herhaling, overdracht, pulsie)
PA, vanuit Lacan, heeft dus geen 'crisistheorie'

ik zal hier nu een aantal elementen bijeensprokkelen waarmee een kader kan geconstrueerd worden van waaruit lacaniaanse PA zou kunnen kijken naar de crisis in de GG en de GGZ, en dus ook in de PA zelf

zal neerkomen op een soort 'Lacan met Koselleck'

- Lacan geen crisistheorie, wat echter niet wegneemt dat de notie 'crisis' op kritische momenten in zijn onderwijs, wanneer hij daarin een onomkeerbare stap zet, altijd op een heel specifieke manier opduikt
- om daaruit de lessen te trekken die tot een begin van PA theorie over crisis kunnen leiden
    - zal ik met jullie even passeren langs de grote autoriteit op het gebied van de crisis, de Duitse historicus Reinhart Koselleck, die van 'crisis' hét begrip van de geschiedschrijving maakte en daar meteen ook een soort typologie van opstelde
    - had ook graag met jullie even gepasseerd langs die andere specialist van de crisis, de Franse filosoof/socioloog Gilles Lipovetsky, die zeer interessante observaties maakt rond de hypermoderne of hedendaagse crisis – maar daarvoor ontbreekt helaas de tijd

ik zal proberen om via Koselleck een beter zicht te krijgen op manier waarop Lacan over crisis denkt op de schaarse momenten waarop hij dat woord, op sleutelmomenten in zijn onderwijs, even laat vallen

en dat zou dan moeten toelaten om zicht te krijgen op de permanente crisis in de GG en de GGZ (en de PA)
maar dat zal voor de discussie zijn, met Joost: het heeft mij immers veel meer tijd en moeite gekost dan ik verwacht had om eerst zicht te krijgen op wat een crisis is …

NAAR EEN DEFINITIE VAN EN EEN VISIE OP 'CRISIS' …
vanuit de Duitse historicus Koselleck

- Reinhardt **Kosseleck** (1923-2006)
  - Duitse autoriteit in geschiedschrijving
    nobele onbekende bij ons (door dominantie Angelsaksische modellen)
  - auteur van lexicon met 'grondbegrippen' van de geschiedschrijving (8Bde – 1972-1997)
    "Geschichtliche Grundbegriffe"
    Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland
    - gaat ervan uit dat 'grondbegrippen geschiedschrijving' niet eenduidig zijn
      – doordat ze zelf ook geschiedenis hebben, waarin hun betekenis voortdurend verschuift
      hij schrijft hij dan ook de geschiedenis van de begrippen waarmee de geschiedenis geschreven wordt (*Begriffsgeschichte* = soort meta-onderneming)
    - een van de belangrijkste en meteen ook dubbelzinnigste grondbegrippen van de geschiedschrijving is *Krise*
      uit de geschiedenis van het begrip *Krise* kunnen we grosso modo 2 soorten crisis, of 2 visies op crisis distilleren
      Geschichtliche Grundbegriffe., 1982, 617-650.
      - een visie op crisis vanuit de filosofie van de geschiedenis
        met de Franse revolutie (1798) als paradigmatische crisis
      - een visie op crisis vanuit de christelijke theologie
        met het Laatste Oordeel (????) als paradigma van een al heel wat moeilijker te identificeren crisis

      beide visies op crisis baseren zich op de oudgriekse visie op crisis

- 3 dubbele oorsprong notie crisis bij oude **Grieken**
  - etymologie vanuit Griekse *krino* = scheiden, selecteren, beslissen, oordelen
  - bij oude Grieken is een 'crisis' een situatie
    - die op een kantelpunt staat, die 2 kanten uit kan
    - en waarin een actie zich opdringt (dus nog mogelijkheid tot beïnvloeding!!)
      - actie waarvan men niet weet wat het resultaat zal zijn
      - actie waarvan de gevolgen onomkeerbaar zullen zijn
      - actie die men sneller moet ondernemen dan men dat zelf zou willen
  - dat soort crisissituaties kan zich in 3 fundamentele menselijke verhoudingen voordoen:
    - I: verhouding tot ander-gelijke
      crisis = kantelpunt in oorlog dat bepaalt of men die zal verliezen of kunnen winnen
    - R: verhouding tot eigen lichaam
      crisis = kantelpunt in ziekte waarop het definitief richting dood uitgaat of waarop de zelfgenezende krachten het weer zouden kunnen overnemen.
    - S: verhouding tot de Ander
      crisis = kantelpunt waarop politieke beslissing of wet wel of niet aanvaard zal worden als rechtvaardig (kantelpunt waarop polis zich al dan niet met het funderend geweld van de wet zal verzoenen)

- 1ste visie op crisis
  vanuit de filosofie van de geschiedenis – Franse revolutie als paradigmatische crisis
  - doctoraat over crisis (1959 [1954]) "Kritik und Krise. Pathogenese der bürgerlichen Welt"
    daarin maakt Koselleck van de Franse Revolutie (1789) het paradigma van de crisis in de moderne zin van het woord
    dat is de crisis die nieuwe vorm van beweging of ontwikkeling in de geschiedenis introduceert
    Koselleck staat niet echt positief tov die ontwikkeling via dat soort revolutionaire crisissen
  - in elk geval vanaf XVIII° (Franse Revolutie): crisis = motor van de moderne geschiedenis
    - echter crisis nooit expliciet getheoretiseerd in de geschiedschrijving, als grondbegrip
      dat gebeurt pas door Koselleck
    - crisis vormt wel impliciet de basisideologie van de *Geschichtsphilosophie*
      filosofie van de geschiedenis = houdt zich bezig met 'de zin' van geschiedenis, welke richting de geschiedenis uitgaat (als rechtvaardiging van wat er nu gebeurt)
      - geschiedenis (verleden en toekomst) begrepen vanuit eigen tijd als crisis
        als crisis is die eigen tijd een moment in een ontwikkeling
        elke crisis draagt bij aan ontwikkeling=vooruitgang
        het paradigma van dat soort crisis is dus de Franse Revolutie
      - echter duistere keerzijde van dat ontwikkelingsgeloof
        misschien is het einde van al die crisissen niet zo zinvol, is dat maar een utopie'
        misschien leiden al die crisissen uiteindelijk tot niets, tot de afgrond, tot de definitieve ineenstorting van de hele ontwikkeling
        tot een finale crisis – waarna niet meer kan herbegonnen worden

- 2de visie op crisis
  vanuit christelijke theologie – Laatste Oordeel als paradigma van crisis
  manier waarop we crisis heden (vanaf ’80) beleven is voor Koselleck enkel te begrijpen vanuit de manier waarop christelijke theologie het begrip ‘crisis’ in verband met het Laatste Oordeel gebruikt
  - Het Laatste Oordeel als crisis in relatie tot Ander
    - oude Grieken kenden niet dat het principe van het Laatste Oordeel als een crisis in relatie tot Goden – ze hadden het immers voortdurend in het reëel met hun goden aan de stok
    - christenen komen hun Ene God nooit tegen in het reële – wij moeten wachten tot de Jongste Dag, de Dag van het Laatste Oordeel – en dan is het natuurlijk crisis crisis crisis!
  - middenin eerste grote economische crisis (jaren ’80 = oliecrisis), in 1985, geeft Koselleck een voordracht over crisis … op uitnodiging van de Paus
    Einige Fragen an die Begriffsgeschichte von 'Krise'
    Michalski, K. (Hg.). 1986 [1985]). Über die Krise. Castelgandolfo-Gespräche
    daarin niet meer ontwikkelingscrisis centraal maar permanente crisis (*Dauerkrise*)
    permanente crisis = elke situatie die de mens meemaakt is een crisissituatie …
    Koselleck onderscheidt 2 types permanente crisis – waarbij Laatste Oordeel nooit ver af is
    - crisis waarin een soort iteratie centraal staat
      - elke situatie die de mens meemaakt is een crisissituatie …
        - in de mate dat we ahw principieel verplicht zijn om ‘iets te doen’ …
        - en op basis daarvan voortdurend beoordeeld worden
          we worden crisis per crisis per crisis beoordeeld

        zonder vooruitgang, zonder einde – in een soort eindeloze iteratie crisis en beoordeling
      - dat soort crisis brengt Koselleck in verband met de interpretatie van het Laatste Oordeel als een dagdagelijks oordeel: “elke dag is De Jongste Dag”, je moet dus leven alsof elke dag je laatste dag en dus de dag van het Laatste Oordeel kan zijn
      - cf. liefde:
        “elke kans die je mist om je liefde te bewijzen, kan je laatste kans geweest zijn”
    - crisis waarin een soort versnelling centraal staat
      - elke situatie die de mens meemaakt is een crisissituatie …
        - in de mate dat we door omstandigheden verplicht zijn om ‘iets te doen’ …
        - voordat het te laat is …
          als we niet snel genoeg ‘iets doen’ zou die situatie een finale crisis kunnen zijn
          - niet finaal in de zin zoals we bij de ontwikkelingscrisissen zagen
            absoluut einde van de geschiedenis, van de mensheid
          - wel finaal in die zin dat dit het eindpunt betekent van “de geschiedenis zoals we die kennen” én mogelijks het beginpunt van een nieuwe geschiedenis

        complicatie is dat we het gevoel hebben dat de acties die we moeten ondernemen alsmaar vitaler zijn en ook alsmaar sneller ondernomen moeten worden
          - gevoel dat elke actie die we nu ondernemen beslissend is voor het voortzetten of bet beëindigen van “de geschiedenis zoals we die nu kennen”
          - gevoel dat die acties van langsom dringender zijn
            alsof de tijd aan het versnellen of het verkorten is
      - dat soort crisis – met het gevoel dat de tijd alsmaar sneller gaat – brengt Koselleck in verband met de crisis die, volgens de Bijbel, het Laatste Oordeel zal voorafgaan
        tijdens die crisis, op het moment dat heel de wereld begint in te storten, zullen ‘de dagen verkorten’, want anders zou er ‘geen vlees behouden worden’, anders zouden ook de uitverkorenen het niet redden (Mattheus 24, 22 & Markus 13, 20)

NOTIE 'CRISIS' BIJ LACAN

onderscheid crisis Koselleck en Lipovetsky

kunnen we die onderscheidingen ook maken in Lacans onderwijs?? of andere onderscheidingen??
kunnen we dus een crisistheorie uit Lacan distilleren??

Lacan zelf geen crisistheorie
crisis is geen *Grundbegriff* of *concept fondamental* van PA (onbewuste, herhaling, overdracht, drift)
dwz notie crisis niet bij Freud, geen Freud-begrip

- waarnaar Lacan eerst kan terugkeren …
- … om er vervolgens zijn eigen draai aan te geven

maar notie 'crisis' komt wel een aantal keer voor bij Lacan

- als losse opmerking
  bv 1951: *le snobisme est une crise perpétuelle*
  onechte belangstelling, voor het culturele, is het teken van een permanente crisis … van het verlangen
  cf. onechte belangstelling jongeren uit bourgeoisie voor existentialisme
- belangrijker: op keerpunten van zijn onderwijs gebruikt hij notie 'crisis' op heel specifieke wijze
  - in 1ste tijd van zijn onderwijs, in zijn *retour à Freud*, herleest hij het Oedipuscomplex en het verlangen waarin dat resulteert op S wijze
    - eerst doet hij dat op historiserende Hegeliaanse wijze, als een crisis: de crise oedipienne
    - pas nadien doet hij dat op linguïstische wijze, als een metafoor: de metafoor van de NdP
  - in 2de tijd van zijn onderwijs zal hij het feit dat zijn freudiaanse manier van de PA te bedrijven en te conceptualiseren niet aanvaardbaar bleek voor de officiële freudiaanse vereniging ook weer als een crise interpreteren – een crisis in zijn verhouding tot de PA en Freud
    - die geen oedipale crisis is
    - maar een *abrupt du Réel*, een plotse verschijning van het reële
      – die misschien wel als een traversering van het fantasma te begrijpen valt

1ste tijd onderwijs Lacan
S (nl NdP) zorgt voor eenmalige structurele crisis
ipv reeks ontwikkelingscrisissen

- 1ste tijd Lacans onderwijs = terugkeer tot Freud
  - bij Freud geen notie Krise – zeer verwonderlijk
  - Lacan injecteert op dat moment toch notie 'crisis' bij Freud

- Lacan gebruikt notie crisis in het begin zeer veel zelfs – maar dan vanuit Hegel
  - vanuit een soort mengeling tussen linguïstiek Jacobson én filosofie Hegel
    - *sortie/création/apparition* nieuwe S → crisis (cf. Sém III, 226)
      - nieuwe betekenaar
        bv het paard waarvoor kleine Hans een fobie ontwikkelt
      - zorgt voor crisis
        - haalt bestaande structuur of relaties tussen de basisbetekenaars overhoop
        - crisiseffecten in I = crisis belevenis van de realiteit, crisis betekenis van de wereld
      - crisis spontaan opgelost
        leidt tot nieuwe structuur of relaties tussen de basisbetekenaars
        hoe? Lacan een gemengd mechanisme
        - enerzijds: via Hegeliaans mechanisme van de dialectische Aufhebung
          these=bestaande betekenaarsstructuur ↔ antithese = nieuw betekenaar
          met effect synthese = nieuwe betekenaarsstructuur op een hoger niveau
        - anderzijds via linguïstisch mechanisme van de metafoor
          ene betekenaar door andere gesubstitueerd – met effect van nieuwe betekenis
    - NdP = dé nieuwe betekenaar → crisis
      - dé nieuwe betekenaar bij uitstek = NdP
      - S van NdP zorgt voor dé crisis bij uitstek nl *crise oedipienne*
        (uitdrukking die Lacan in begin van zijn onderwijs, tot Sém VI, zeer veel gebruikt) …
        - verhouding tussen bestaande betekenaars (discours van de moeder?) overhoop
        - beleving realiteit en verhouding tot zichzelf overhoop
      - oedipale crisis opgelost
        gemengd mechanisme
        - bekend: linguïstisch mechanisme van de metafoor
          met als effect de nieuwe 'betekenis' van het verlangen als gemis
        - minder bekend: Hegeliaans mechanisme van de dialectisch *Aufhebung*
          met als effect de 'negatieve' synthese van het verlangen als gemis

      in het begin van zijn onderwijs toont Lacan dat belang van de oedipale crisis, van de crisis door de antithese van de NdP uitgebreid aan via de heranalyse van Freudiaanse gevallen:
      - Kleine Hans
      - Schreber: psychose
      - Dora & de jonge homoseksuele

- als alternatief voor postfreudiaanse visie op crisis als motor van ontwikkeling
  - typisch voor postfreudianen is de verplicht opeenvolging van ontwikkelingscrisissen
    - om te beginnen zijn er de ontwikkelingscrisissen die ze in een ongelukkige biologiserende terugkeer tot Freud identificeren: de biologische rijping van de drift zorgt achtereenvolgens voor een orale, anale en genitale crisis – door de 'wrijving' van het lichaam, ter hoogte van die levensnoodzakelijke openingen, met de buitenwereld
    - daarna volgt een zich alsmaar meer uitbreidende reeks cultureel bepaalde crisissen – die alles te maken hebben met de manier waarop de inschakeling in het arbeidsproces het lichaam van zijn driften vervreemdt of daar juist aan overlevert
      bv de puberteitscrisis of de midlifecrisis (Eliott Jaques)

    paradigma is Erik Erikson, met zijn ontwikkeling of de realisatie van het *Self* via 8 opeenvolgende crisissen
  - Lacan
    - stelt daar het structurerende belang voor het verlangen van de oplossing van de oedipale crisis die door introductie van de antithetische S van NdP gedeclecheerd wordt tegenover
    - Oedipus is niet een van de vele crisissen – die de ontwikkeling uitmaken
      maar uitzonderlijke crisis
      - die het verlangen maakt
      - en ahw een 'voor' en een 'na' maakt
        Oedipale crisis maakt eind aan 'geschiedenis' – waarin genot/drift centraal
        en maakt nieuwe vorm van geschiedenis mogelijk – waarin verlangen centraal staat

- die Ene oedipale crisis van Lacan en die reeks ontwikkelingscrisissen van de Ego- en Selfpsychologen kunnen we nu ook even proberen via Koselleck te klasseren
  - reeks ontwikkelingscrisissen van de Ego- en Selfpsychologen
    in de lijn van de notie 'crisis' zoals die volgens Koselleck impliciet in de 'geschiedenis van de filosofie' meespeelt – dat is de filosofie die de geschiedenis een bepaalde zin toekent doordat ze die in een bepaalde richting ziet evolueren, via een verplichte opeenvolging van crisissen
  - Lacans Ene oedipale crisis
    in de lijn van de theologische visie op crisis, waarbij de Dag van het Laatste Oordeel of het moment van confrontatie met de Ander centraal staat
    – en dat in de 2 interpretaties van dat Laatste Oordeel, zoals Koselleck die onderscheidt:
    - als dagdagelijks Oordeel van al wat we doen
      in Sém VII brengt Lacan het verlangen zelf expliciet in verband met het Laatste Oordeel in de verhouding van het subject tot zijn verlangen stelt de Ander op elk moment de vraag van het Laatste Oordeel – wat dus tot een soort permanente crisis leidt: "heb je in overeenstemming met je verlangen gehandeld?" Niet in overeenstemming met je verlangen gehandeld hebben – dat is *avoir cédé sur son désir*; als het enige waaraan het subject uiteindelijk schuldig kan zijn, zoals dat op het einde van Sém VII luidt
    - als eenmalig Oordeel, op het einde – waaraan een versnelling van de tijd zal voorafgaan
      anderzijds zien we ook hoe de versnelling van de tijd, zoals die voor het Laatste Oordeel zal plaatsgrijpen, een sleutelrol speelt in Lacans eerste poging tot conceptualisering van de crisis waarin het verlangen of het subject tot stand komt begin van zijn onderwijs (nog geen sprake van symbolische orde!
      - ego komt tot stand in de dimensie van de ruimte (spiegelbeeld op zich nemen)
        – met mogelijks agressie tot gevolg
      - subject of het eigen verlangen komt tot stand in de dimensie van de tijd
        – in een soort crisismoment waarin de tijd versnelt én dat een moment van angst is
        cf. temps Logique (1945)
        3 gevangenen, waarvan 1 moet vrijgelaten worden
        - directeur=A wil dat fair spelen – met spel:
          - 3 witte schijven + 2 zwarte
            elk 1 op rug (die ze dus niet bij zichzelf kunnen zien)
            enkel als ze via logische redenering kunnen uitleggen welke kleur ze zelf dragen, mogen ze naar de uitgang stappen
          - vicieuze bestaat erin dat ze alle 3 wit zijn!!
        - redenering gevangenen
          - langs de kant van gevangenen bestaat de truc er nu in dat elk van hen in zijn redenering rekening moet houden met de bewegingen die elk van de 2 anderen in de richting van de uitgang doet en die verraden dat ze weten welke kleur ze zijn – als beide anderen weten welke kleur ze hebben, dan is dat voor elk subject immers beslissend om te weten welke kleur het zelf heeft
          - en op dat moment moet het dan ook heel snel gaan, moet er een versnelling komen vanwege het subject, moet het hals over kop beslissen over zijn eigen kleur, kleur bekennen, zeg maar, gewoon omdat het ziet dat de anderen aan het beslissen zijn = moment van angst, angst dat anderen sneller zullen zijn

2de tijd onderwijs Lacan
a (nl analyticus) zorgt voor crisis in sociale, in het PA verenigingsleven, in de PA

- bij het begin van tweede tijd onderwijs Lacan speelt notie 'crisis' ook weer een sleutelrol
  - niet meer Hegeliaanse dialectische of S visie op crisis
    - de antithetische S van de NDP creëert een crisis in de these van de S structuur
    - die dan op dialectische wijze wordt opgeheven
      – in een soort negatieve synthese, nl verlangen als gemis
  - wel een visie op crisis als een R dat niet dialectiseerbaar is
    vanuit een crisis die Lacan zelf in verhouding tot PA doormaakt
    - crisis Lacan is het resultaat van ervaring met de officiële Freudiaanse vereniging, IPA
      op het moment dat hij zijn Sém XI zal geven, in 1964
      vereniging waartoe Lacan behoort, mag enkel lid worden van IPA als Lacan geen analytici meer vormt – als hij niet meer zijn theorie, techniek en visie op het einde van een PA en dus op wat een analyticus is kan doorgeven
      op dat moment moet Lacan vaststellen dat juist de psychoanalytici die door hem gevormd zijn, die bij hem in PA geweest zijn, vanuit een soort niet geanalyseerde negatieve overdracht, het voortouw nemen om
      - over hem als over een object te verhandelen
      - en hem te excommuniceren
    - leidt tot een crisis in Lacans verhouding tot de PA
      crisis die hij een *abrupt du réel* noemt
      abrupt = plotse steile helling ↑ / punt waarop iets 'kort afbreekt' ↓
      Lacan staat plots met de neus voor de muur ↑ of de kloof ↓ van het R
    - crisis die niet dialectisch te integreren valt
      - R van die crisis niet meer vatbaar voor Hegeliaanse *Aufhebung*
        – zoals wel het geval was voor nieuwe betekenaar, zoals NdP, die enerzijds de bestaande betekenaarsstructuur wel opheft, maar die deze anderzijds op een hoger niveau herstelt
      - crisis doet hem vragen stellen
        - de plaats van Freud in de PA
        - het einddoel van een PA voor een psychoanalyticus
          de psychoanalyticus als resultaat van zijn eigen PA

        op die abrupte crisis in zijn verhouding tot de PA reageert Lacan met een aantal abrupties, met het organiseren van een aantal permanente crisissen
        - organisatie van een permanente crisis in verhouding tot Freud
          vanaf dat moment zal Lacan voortdurend proberen *jenseits* van Freud te komen – Freuds beperking tot S, tot NdP, is immers verantwoordelijk
          - voor de impasse van verenigingen zoals IPA
          - maar ook voor een aantal impasses in de kliniek
            - in de kliniek gaat Lacan niet alleen meer de nadruk leggen op de oplosbare crisissen door nieuwe betekenaars maar van langsom meer ook op de onoplosbare crisissen door *l'abrupt du réel*
            - in functie daarvan herdefinieert hij Freuds 4 fundamentele concepten (onbewuste, herhaling, overdracht, pulsie) – waarin Lacan naast een symbolische kant nu ook een *abrupt du R* onderscheidt
        - organisatie van een permanente crisis in het verenigingsleven, in verhouding tot de psychoanalyticus als resultaat van het einde van een PA

dat doet Lacan door de uitvinding van de *passe*
= totaal nieuwe procedure voor beoordeling einde PA en erkenning analyticus
– die berust op de uitsluiting van de didacticus bij die beoordeling en erkenning

- theoretisch model voor crise via *abrupt du R* = traversée fantasme
  - voordien, model voor crisis door nieuwe S:
    - Hegeliaanse dialectiek
    - leidend tot soort negatieve synthese of Aufhebung van het verlangen als gemis
  - nu, model voor crisis door abrupt du R:
    - traversée fantasma (zicht op wat men is en wat realiteit stut)
    - leidend tot verlangen met element van pulsie in
      na traversée fantasma niet eenmalig maar permanent gegrepen in vivre la pulsion
      vivre la pulsion = identificatie met pulsie, overgeleverd zijn aan de drift
      = soort permanente crisis (Lacan gebruikt niet die term)
      genot van ter plekke te blijven trappelen (iteratie)

- welk soort crisis in termen van Koselleck?
  - iteratief!!! crisis op crisis zonder perspectief!!
  - met of zonder hâte – toch wel hâte!!! cf. passe ALysy
  - nieuw soort crisis??

3de tijd onderwijs Lacan (vanaf '70)
crisis komt niet meer ter sprake …
constructie van een iteratieve crisis??

Lacan nergens over crisis
wel over urgence = spoed
nl PA = antwoord op urgence kant analysant/parlêtre
Préface à l'édition anglaise du séminaire XI » (1976), Autres écrits, Paris, Seuil, 2001, 572-573
Donner cette satisfaction étant l'urgence à quoi préside l'analyse, interrogeons comment quelqu'un peut se vouer à satisfaire ces cas d'urgence (…) Je signale que comme toujours les cas d'urgence m'empêtraient pendant que j'écrivais ça

- urgence
  vivre la pulsion of overgeleverd zijn aan de drift
  krijgt dan de vorm van geen rapport sexuel tussen man en vrouw
  dat is de naam voor een soort permanente onoplosbare crisis
- antwoord
  - satisfaction geven
  - sinthoom helpen construeren
    sinthoom = crisismanagement op particuliere wijze
    met haken en ogen, à la Joyce